

АДАПТАЦІЙНИЙ ЦИКЛ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: ПЕРШІ ПІДСУМКИ

Збірник матеріалів засідання

Всеукраїнського круглого столу

23 травня 2024 р.

Житомир 2024

УДК 373.5
A28

Затверджено на вченій раді КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР
(протокол № 4 від 22.05.2024)

Рецензенти:

Ренькас Броніслава Мирославівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР

Новіцька Інеса Василівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, завідувачка відділу аспірантури та докторантури Житомирського державного університету імені Івана Франка

Адаптаційний цикл базової середньої освіти: перші підсумки :
A28 зб. матеріалів Всеукр. круглого столу, 23 травня 2024 р. / КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР ; Івано-Франків. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти ; Наук.-метод. центр департаменту освіти Житомир. міськ. ради та ін. – Житомир : КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2024. – 338 с.

У збірнику представлені тези та наукові статті учасників засідання круглого столу: педагогічних, науково-педагогічних працівників закладів вищої, загальної середньої та післядипломної педагогічної освіти.

Матеріали можуть бути корисними для педагогічних та науково-педагогічних працівників закладів післядипломної педагогічної освіти, закладів загальної середньої освіти, оскільки містять актуальну інформацію щодо адаптаційного циклу базової середньої освіти.

УДК 373.5

Відповідальність за правильність фактів, посилань, наведених у матеріалах, несуть автори.

Кравець Н. П.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психокорекційної
педагогіки та реабілітології
(Український державний університет
імені Михайла Драгоманова, м. Київ)
e-mail: kravez2015@gmail.com

Конопацька О. С.,
викладач кафедри педагогіки й андрагогіки
(КЗ «Житомирський ОШПО» ЖОР)
e-mail: logoped.oippo@gmail.com

**Розвиток критичного мислення на уроках української
літератури в учнів з інтелектуальними порушеннями у вимірі
Нової української школи**

*Критичне мислення – це мислення
про мислення, коли ви мислите задля того,
щоб удосконалити мислення.
Ричард Паул*

Проведення демократичних змін в Україні передбачає не лише принципове оновлення змісту спеціальної освіти, розширення форм її здобуття, а й реалізацію компетентнісного підходу у навчанні, вихованні і розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями.

Основною метою закладу спеціальної освіти є підготовка випускника з особливими освітніми потребами, здатного знаходити правильні рішення у життєвих ситуаціях, нові ідеї та успішно вирішувати їх у нестандартних ситуаціях у навколишньому середовищі. Саме тому корекційному педагогу необхідно приділити значну увагу на уроках української літератури формуванню критичного мислення. Адже на формування мислення в учнів з інтелектуальними порушеннями впливають притаманні їм недоліки мовлення, обмеження практичної діяльності та інше. У дітей недостатньо сформовані наступні мисленнєві операції: аналіз, синтез, порівняння, моделювання, узагальнення, абстрагування. Як вказують С. Миронова, М. Матвєєва: «Порушення критичності мислення – яскрава особливість осіб з психічними порушеннями, для яких характерна відсутність контролю своїх дій і корекції помилок, бездумне маніпулювання предметами, байдуже ставлення до результатів. Слабкість регулюючої ролі мислення в тому, що діти

і підлітки не вміють користуватися вже засвоєними розумовими діями. У мисленні відсутній орієнтовний етап, вони намагаються представити в думці хід рішення нового завдання, не обдумують своїх дій, не передбачають результату» [4: 100].

Мисленнєві операції у дітей з інтелектуальними порушеннями проявляються своєрідно. Зокрема, вони характеризуються некритичністю мислення, нездатністю самостійно оцінити власноруч виконане завдання, оволодіти навчальними навичками та невмінням самостійно планувати майбутню роботу.

Особливості критичного мислення розглядалися ще в працях науковців минулого.

Ідеї критичного мислення було висвітлено у працях Е. Канта, Х. Гадамера, Е. Фромма. Критицизм того часу полягав у специфіці процесу дискусії, застосуванні особливих технік до аналізу понять, напрацюванні способів формулювання суджень [1].

Як відомо, вперше ідею розвитку критичного мислення запропонували американські психологи У. Джемс та Дж. Д'юї.

Є декілька визначень критичного мислення. Так, за Р. Паулем, «Критичне мислення – це мислення про мислення, коли ви розмірковуєте з метою вдосконалити своє мислення», наголошуючи на вирішальному значенні двох моментів: 1) критичне мислення тягне за собою самовдосконалення; 2) спирається на використання стандартів коректної оцінки розумового процесу. Тобто критичне мислення – це самовдосконалення мислення на підставі певних стандартів. Автор наголошує на важливості соціального аспекту критичного мислення, він також виділяє такі його виміри: 1) риси досконалої думки; 2) елементи думки; 3) сфера думки [5: 51–54].

Метью Ліпман вказував, що критичне мислення як кваліфіковане (досвідчене, майстерне), відповідальне мислення, що виносить правильні судження, тому що: (а) засноване на критеріях, (b) саме себе виправляє (самовдосконалюється) та (c) враховує контекст [3: 3].

У зв'язку зі змінами, що відбуваються в сучасному суспільстві, постала потреба в критичному мисленні, оскільки накопичено значний обсяг інформації, що постійно змінюється.

В Україні особливості формування критичного мислення у дітей досліджували: І. Бондарук, О. Пошетун, Д. Десятов, О. Тягло, Т. Олійник, О. Іванова, С. Терно та ін.

Зважаючи на це, корекційним педагогам варто закладати у свідомість дитини з інтелектуальними порушеннями, що світ не такий, яким ми його бачимо.

Критичне мислення допомагає дітям в пошуку вирішення інших шляхів розв'язання різноманітних проблем, що виникають у повсякденному житті.

Особливо важливим воно є у нашій країні, де точиться повномасштабна війна, а також здійснюється інформаційна війна. Навички критичного мислення дають можливість учням не розгубитись у інформаційному середовищі та не піддаватися маніпуляціям.

Дослідники вважають, що «оскільки метою літератури є покращити розуміння учнями людського життя, активні методи навчання мають бути обов'язковими. Учні рідко роблять відкриття, слухаючи пояснення вчителя, – вони мають працювати над власними відкриттями через обмірковування та дискусію» [6: 164].

Застосування завдань, що сприяють розвитку критичного мислення, спрямовані на його розвиток шляхом використання сучасних технологій, підвищують рівень засвоєння навчального матеріалу, сприяють кращому формуванню вмінь учнів застосовувати знання на практиці, допомагають стати життєво-компетентною особистістю.

Застосування технології розвитку критичного мислення на уроках української літератури у роботі з учнями з інтелектуальними порушеннями створює у них додаткову мотивацію до навчання. Учні міцніше засвоюють навчальний матеріал, тому що він стає доступнішим, оскільки стимулюється пізнавальна активність. Інноваційність технології критичності мислення проявляється у намаганні застосовувати нові знання, спираючись на засвоєний раніше матеріал, та працювати як самостійно, так і в команді. Окрім того, учні навчаються долати конфліктні ситуації та активно використовувати здобуту інформацію. Водночас у них формується емпатія до оволодіння новим навчальним матеріалом та прагнення самостійно здобувати знання. Отже, системне застосування технології критичного мислення в закладі спеціальної освіти забезпечує успішне опанування нею учнями. Вказана технологія є цінною для застосування корекційними педагогами на уроках української літератури в середній ланці у спеціальній школі.

Бажано на уроках використовувати наступні методи та прийоми, що забезпечують розвиток критичного мислення: «Думай, збирайся, ділись», «Лицарі Круглого столу», «ЗаХід», «Дискусійне кафе», «Плакат думок», «Барометр», «Скелет риби», «Акваріум», «Прогулянка галереєю», «Читацький театр», «Знаємо – Хочемо

дізнатися – Дізналися», «Синквейн», «Кластер», «Дерево передбачень» та ін.

Наприклад, досить ефективним у навчанні учнів з інтелектуальними порушеннями української літератури є метод «Навчання на протилежностях», оскільки у значній кількості художніх творів наявні персонажі та ситуації є протилежними. Так, вивчаючи у 5 класі оповідання «Зайці» Євгена Гуцала, учні обговорили ставлення героїв до зайців: Василь розставив на городі моркву, капустияне листя – та чоловіка-сусіда, який під грушею майстерно прилаштував дротяне сильце, але Василько відв'язав мудру пастку і шпурнув її подалі. Завдання: порівняйте ставлення до зайців Василька та сусіда. Порівняйте вчинки героїв оповідання та зробіть відповідні висновки.

Працюючи у 5 класі над оповіданням «Лелечина криниця» Вадима Скуратівського, учні міркували, як врятувати завалене тракторною гусеницею живе джерело. В цьому випадку для розвитку критичного мислення бажано застосувати прийом «Плакат думок». На аркушах паперу учні в групах зображували можливості вичистити криничку і презентували свої відповіді перед класом.

Тож, розвиваючи в учнів критичне мислення, бажано застосовувати технологію розвитку критичного мислення, оскільки питання його розвитку в учнів з інтелектуальними порушеннями потребує подальшого дослідження.

Список використаних джерел та літератури

1. Києнко-Романюк Л. А. Учителю про розвиток критичного мислення в учнів і студентів: теорія і практика. *Рідна школа*. 2006. № 7. С. 68–70.
2. Кравець Н. П. Інноваційні технології на уроках української літератури як складова корекційної роботи з учнями з інтелектуальними порушеннями. *Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей з особливими освітніми потребами* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (17–18 травня 2021 р., Київ). Київ, 2021. С. 39–45.
3. Lipman M. Critical thinking: What can it be? / Institute of Critical Thinking. Resource Publication, 1988. Series 1. № 1. 12 p.
4. Матвєєва М. П., Миронова С. П. Спеціальна психологія : навч. посіб. Ч. 1 / Кам'янець-Поділ. держ. пед. ун-т. Кам'янець-Подільський, 1999. 158 с.

5. Пауль Р. Критическое мышление: Что необходимо каждому для выживания в быстро меняющемся мире. Centerfor Critical Thinking and Moral Critique Sonoma State University. 1990.

6. Пометун О. І., Пилипчатіна Л. М., Сущенко І. М., Баранова І. О. Основи критичного мислення : навч. посіб. для учнів старших класів загальноосвіт. шк. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2010. 216 с.

7. Синьов В. М., Матвєєва М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталого дитини : підручник. Київ : Знання, 2008. 359 с.

Куриш Н. К.,
кандидат педагогічних наук,
в. о. директора
(КЗ «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»)
e-mail: kurish.natalya@ukr.net

Управління освітнім процесом викладання навчального предмета/інтегрованого курсу на адаптаційному циклі НУШ

Реформування системи освіти визначає нові підходи до організації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти та окреслює вимоги до вчителя-«агента змін», який отримує академічну свободу і стає диригентом реалізації реформи, проявляючи здібності управління освітнім процесом викладання окремого навчального предмета/інтегрованого курсу.

У статті 1 Закону України «Про освіту» академічна свобода визначається як самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова, думки й творчості, поширення знань та інформації, вільного оприлюднення і використання результатів наукових досліджень з урахуванням обмежень, установлених законом [3]. Відповідно розширюються повноваження педагогів та надається більше самостійності щодо планування системи роботи.

Організуючи освітній процес, педагогам необхідно врахувати трактування пункту 1 статті 10 Закон України «Про повну загальну середню освіту», що він має бути спрямований на виявлення та розвиток здібностей та обдарувань особистості, її індивідуальних здібностей, досягнення результатів навчання,